

Izvorni znanstveni rad
UDK 329.275:929.7 Turopolje 94(497.5)
Primljeno 2014-01-21
Prihvaćeno za tisak 2014-09-05

HORVATSKO-VUGERSKA STRANKA I TUROPOLJSKO PLEMSTVO

Arijana Kolak-Bošnjak, Zagreb

Sažetak

Početak 1840-ih na hrvatskoj političkoj sceni pojavile su se dvije stranke, Horvatsko-vugerska stranka i Ilirska, kasnije Narodna stranka. Razlike u ideologijama tih stranaka dovele su do oštre borbe između njih oko osvajanja vlasti u hrvatskim županijama i Saboru, koja je obilježila gotovo čitavo to desetljeće, a svoj su vrhunac imale 1848. godine kada je izbio revolucija. Horvatsko-vugerska stranka u tim se sukobima ponajviše oslanjala na turopoljsko plemstvo, koje je bilo njezin najznačajniji element. Ono je predstavljalo njezinu fizičku snagu, koja je dolazila do izražaja u borbama oko osvajanja vlasti u županijama, ali i pokušaja da to plemstvo kao i sama stranka zauzmu značajno mjesto u Hrvatskom saboru. Stoga ne treba čuditi da su suvremenici stranku nazivali i turopoljskom strankom. No, uzme li se u obzir djelovanje Antuna Danijela Josipovića te činjenica da su još neki istaknuti članovi Horvatsko-vugerske stranke bili turopoljskog podrijetla, turopoljsko plemstvo bilo je i značajna intelektualna snaga stranke. Iz Josipovićeve nastupa na Ugarskom saboru može se shvatiti ideologija koju je zastupala Horvatsko-vugerska stranka, a ona se temeljila na očuvanju čvrstog saveza između Hrvatske i Ugarske i na prihvaćanju suvremene mađarske nacionalne ideologije, koja je težila stvaranju jedinstvene mađarske države s jednim političkim narodom, Mađarima, i jednim službenim jezikom, mađarskim, uz očuvanje uskog regionalnog identiteta, koji su promovirali pod krilaticom "Mi smo Horvati". Josipović je svojim žustrim istupima na Ugarskom saboru uspio na dnevni red staviti i turopoljsko pitanje, što je još jedan dokaz značajnosti turopoljskog plemstva u političkim previranjima tijekom 40-ih godina 19. stoljeća. Posljedica djelovanja turopoljskoga plemstva tijekom 1840-ih bila je ta da je nekolicina turopoljskih plemića 1848. morala napustiti domovinu, a sama Turopoljska općina vojnički je upokorena.

Ključne riječi: Horvatsko-vugerska stranka; turopoljsko plemstvo; razdoblje 1840-ih

Izolirana protivljenja ilirskom pokretu pojavila su se već tijekom 1830-ih godina, ali tek početkom 1840-ih protivnici iliraca okupili su se najprije u druš-

tvu Zagrebački kazino, koji je od tada pa do 1848. godine bio središte njihova okupljanja, a zatim su se organizirali i u stranku. Stranka je osnovana 1841. godine pod nazivom Horvatsko-vugerska stranka, a u njezino članstvo ušlo je i dosta turopoljskih plemića. Najznačajniji među njima bili su: Antun Danijel Josipović, turopoljski komeš, zatim Aurel Kušević, Josip Brigljević, Nikola, Ljudevit i Henrik Mikšić, Nikola i Ferdinand Pucz, Franjo Pogledić, Stjepan Pavleković, Albert i Ferdinand Modić, Karlo Špišić, Matija Arbanas, Petar i Josip Tomašić, Stjepan, Juraj i Nikola Kos i dr. No, stranci su na županijskim skupštinama i na restauracijama magistrata podršku davali i turopoljski plemići koji nisu bili njezini članovi, nego ih možemo svrstati u kategoriju pristalica. Stoga nije čudno da su suvremenici stranku nazivali i „Turopoljska stranka“, a zbog istaknute ulogu A. D. Josipović u njoj i Josipović-Pisačićeva frakcija. Najpoznatiji naziv ipak je bio „Mađaronska stranka“, što je preuzela i naša historiografija, iako su ilirci taj naziv skovali pogrdno, a članovi Horvatsko-vugerske stranke protivili su se njegovoj upotrebi.¹

Pojava Horvatsko-vugerske stranke, tj. pristalica mađarske nacionalne ideje na prostoru banske Hrvatske posljedica je različitih faktora, ali između ostalog i nejasnoće koju su u proces autoidentifikacije tj. u proces oblikovanja vlastitog identiteta i individualizacije, odnosno diferencijacije u odnosu na druge južnoslavenske narode u Monarhiji i izvan nje, unosile ilirske ideje slavenske uzajamnosti i izgradnje standardnog i jedinstvenog jezika za sve Južne Slavene na načelu hrvatsko-srpske konvergencije.² Zbog tih nejasnoća ilirskoj ideologiji o kulturnom jedinstvu Južnih Slavena mogle su se pridavati i političke konotacije, a ponašanje Lj. Gaja kao nositelja ilirske ideologije također je izazivalo sumnje u politički karakter te ideologije, pogotovo njegovi tajni odlasci u Srbiju i Rusiju te razošiljanje tajnih agenata po južnoslavenskim prostorima.³ Gajeve postupke članovi Horvatsko-vugerske stranke tumačili su kao pokušaje odcjepljenja Hrvatske od Ugarske, ali i Monarhije i nastojanje da se osnuje nova državna tvorba, tzv.

¹ *Dnevnik Dragutina Rakovca*, priopćili E. Laszowski i V. Deželić st., Zagreb 1922. Detaljnije o osnivanju i djelovanju Zagrebačkog kazina te o osnutku stranke i njezinom članstvu Arijana KOLAK BOŠNJAK, *Horvatsko-vugerska stranka 1841.-1848.* (neobjavljeni doktorski rad), Zagreb 2012., 39.-84.

² Nikša STANČIĆ, „Hrvatski identitet kao razlika u Europi nacija 19. stoljeća“, *Historijski zbornik (HZ)*, LII (1999.), (143.-147.), 146.-147.

³ Josip HORVAT, *Ljudevit Gaj: njegov život, njegovo doba*, Zagreb 1975., 233.-236.; Dinko ŠOKČEVIĆ, *Hrvati u očima Mađara, Mađari u očima Hrvata: kako se u pogledu preko Drave mijenjala slika drugoga*, Zagreb 2006., 32., 95.; Piotr ŽUREK, „Tajni sporazum Hotela Lamberta s Hrvatskom narodnom strankom u svjetlu izvješća Franje Zacha (1844.)“, *Nacija i nacionalizam u hrvatskoj povijesnoj tradiciji* (zbornik radova), ur. Tihomir Cipek i Josip Vrandečić, Zagreb 2007., 59.-66.

Velika Ilirija ili kao nastojanje da se Hrvatska stavi pod vlast ruskog cara, tj. optuživali su Gaja i ilirce za panslavizam i rusizam. Njihove optužbe nisu se bazirale na proizvoljnom tumačenju ilirske ideologije, nego su svoju realnu osnovu pronašli u propagandnom djelovanju iliraca i njihovih pristalica. Josip Tomašić je, npr., pismom 24. studenog 1842., obavijestio Josipovića o ilirskoj propagandi koja teži odcjepljenju od Ugarske. Najprije je spomenuo nekog pravnika Francza Sremčevića koji se pridružio ilircima jer je čuo da je cilj Ilirske stranke postići neovisnost slavenskih provincija, a zatim je 22. studenog razgovarao i s nekim njemu nepoznatim mladićem koji je također tvrdio da je narodnost dovoljno zrela da uspostavi samostalno kraljevstvo, a da je cilj iliraca Bosnu, Srbiju, Hrvatsku i Kranjsku preobraziti u nezavisno kraljevstvo.⁴ Budući da je glavna ideja oko koje su se okupljali članovi Horvatsko-vugerske stranke, kao što se jasno očituje iz njezinog imena, bila očuvanje saveza Hrvatske s Ugarskom i same naznake o odcjepljenju, pa bilo to samo u upravnom smislu, izazivale su njihovo protivljenje. Oni su, naime, u savezu s Ugarskom nalazili višestruku korist za Hrvatsku. Prije svega, ugarski državni okvir koji je svoje pravne temelje imao u staleškom ustavu nudio im je zaštitu od carskog apsolutizma i očuvanje autonomnog položaja Hrvatske te s tim skopčana prava koja je posjedovao njezin politički narod, tj. plemstvo. No, članovi Horvatsko-vugerske stranke smatrali su da im taj okvir pruža i mogućnost ekonomskog i društvenog napretka. Zbog toga su prihvatili i političku ideologiju mađarskih liberala, koja je težila stvaranju jedinstvene mađarske države na prostoru povijesne Kraljevine Ugarske s jednim političkim narodom Mađarima i jednim službenim jezikom, mađarskim, u kojoj je trima županijama civilne Hrvatske bila zajamčena autonomija. Nije stoga čudno da se na skupštini Turopoljske plemenite općine u lipnju 1842. godine mogla čuti izjava kako između iliraca i Mađara Turopoljci radije biraju biti Mađari nego Iliri, ističući ipak da su prije svega *Horvati*. Članovi Horvatsko-vugerske stranke nisu bili svjesni posljedica koje je imalo izjednačavanje pojmova Ugarska i Mađarska u mađarskoj nacionalnoj ideologiji, a obećanje očuvanja regionalnog etničkog identiteta na koji su se oni, zapravo, oslanjali te su se stoga i okupljali oko krilatice „Mi szmo Horvati“, bio im je dovoljan razlog da pristanu uz ideologiju mađarskog liberalnog plemstva, a ne uz novoformiranu ideologiju iliraca.⁵ Josipović je jednom prilikom na Ugarskom saboru izjavio kako Hrvati/Horvati neće postati Mađari budu li govorili mađarski, što svjedoči da se članovi Horvatsko-vugerske stranke nisu smatrali Mađarima u etničkom smislu, nego samo u političkom, tj.

⁴ Pismo Josipa Tomašića A. D. Josipoviću od 24. studenog 1842., Hrvatski Državni Arhiv (HAD), Obitelj Josipović-Vojković, f. 726, Spisi iz XIX. stoljeća, k. 48.

⁵ *Agramer politische Zeitung (ApZ)*, br. 55, 9. 7. 1842., 239.-240.; A. KOLAK BOŠNJAK, *Horvatsko-vugerska stranka 1841.-1848.*, 97.-100.

kao pripadnici mađarske države.⁶

Članovi Horvatsko-vugerske stranke nisu prihvaćali ni ilirske ideje o jedinstvenom jeziku i grafiji za sve Južne Slavene. Njihov otpor prema Gajevoj jezičnoj i grafijskoj reformi bio je zapravo logičan. Naime, na prostoru banske Hrvatske u prvoj polovici 19. st. u procesu standardizacije bila su dva jezika, jedan na kajkavskoj dijalekatskoj osnovici, a drugi na štokavskoj. Standardizirani jezik na kajkavskoj dijalekatskoj osnovici imao je određenu tradiciju u upravnoj praksi i književnost na prostoru civilne Hrvatske, tj. na području Zagrebačke, Varaždinske i Križevačke županije, a njime su govorili županijsko plemstvo, dio gradskog stanovništva i seljaci.⁷ Zato su Gajev reformirani jezik nazivali „pokvarenim zagrebačkim govorom“ i zalagali se za očuvanje kajkavskog govora kao jezika unutarne uprave u civilnoj Hrvatskoj, što im mađarski liberali nisu priječili. Na njihovo odbijanje štokavštine utjecala je i slavistička znanost, na koju su se djelomično pozivali ilirci, a koja nije priznavala postojanje hrvatskog jezičnog imena nego je na prostoru banske Hrvatske nalazila slovenski jezik, kojemu je prema toj klasifikaciji pripadao jezik na kajkavskoj dijalekatskoj osnovici i srpski jezik, kojemu je pripadao jezik na štokavskoj dijalekatskoj osnovici.⁸ Logično je stoga da se jedan član Horvatsko-vugerske stranke pitao „zašto se traži da se hrvatski jezik prilagodi srpskome“.⁹ Kako su ilirci bili agilniji u širenju svojih ideja, članovi Horvatsko-vugerske stranke postupno su počeli zagovarati očuvanje latinskog jezika kao jezika hrvatske unutarnje uprave, uz uporabu narodne kajkavštine po potrebi, smatrajući da će latinski koji se već koristi biti jači argument protiv ilirske štokavštine, nego kajkavski, koji bi tek trebalo uvesti. Na državnoj razini članovi Horvatsko-vugerske stranke prihvatili su uvođenje mađarskog jezika kao službenoga, što je bilo u skladu s njihovim prihvaćanjem mađarske nacionalne ideologije u političkom, tj. državnom smislu, ali i uvjerenja da će upravo na taj način biti omogućen lakši i brži napredak zemlje. Iako su im se ilirci izrugivali tvrdeći da prihvaćaju mađarski jezik koji nitko od njih ne govori, to nije bilo potpuno

⁶ Đuro ŠURMIN, „Banovanje bana Hallera (godine 1843-1845)“, Vienac, 3 (1912.), 235.

⁷ N. STANČIĆ, „Grafija i ideologija: hrvatski narod, hrvatski jezik i hrvatska latinica Ljudevita Gaja 1830. i 1835. godine“, *Rad HAZU*, 492 (2005), knj. 43, (261.-287.), 267.; ISTI, „Još Horvatska ni propala“ iz 1832-33: ideologija Ljudevita Gaja u pripremnom razdoblju hrvatskog narodnog preporoda, Zagreb 1999., 10.; Wolfgang KESSLER, *Politik, Kultur und Gesellschaft in Kroatien und Slawonien in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts: Historiographie und Grundlagen*, München : Oldenbourg 1981., 10.-11.

⁸ N. STANČIĆ, „Naš narod' Ljudevita Gaja iz 1835. godine“, *Radovi (Zavoda za hrvatsku povijest)*, 23 (1990.), (53.-80.), 56.; W. KESSLER, *Politik, Kultur und Gesellschaft in Kroatien und Slawonien*, 137.-139.

⁹ Eduard ZERPAK, *Geschichte des Illyrismus oder des südslavischen Antagonismus gegen die Magyaren*, Leipzig 1849., 56.

točno, jer su ga pojedinci ipak govorili. Navest ću samo primjer A. D. Josipovića, koji je znao mađarski i koji je na njemu držao svoje govore u Ugarskom saboru i vodio korespondenciju sa svojim mađarskim političkim partnerima.¹⁰ Ipak, većina pristaša stranke, napose seljačko plemstvo nije znalo mađarski, ali ni latinski jezik, te se uglavnom koristila kajkavštinom.

Na tim osnovnim ideološkim postavkama temeljio se sukob između Horvatsko-vugerske stranke i Ilirske stranke, koja se od 1843. naziva Narodna stranka.

Turopoljsko seljačko plemstvo svrstalo se uz Horvatsko-vugersku stranku jer je u njezinim idejama i propagandi našlo prije svega zaštitu svojih plemićkih pravica, ali i zato jer je ona zagovarala za njih nešto poznato i prihvatljivo, kao, npr., ideju ugarske državnosti, za razliku od ilirske ideologije koja je predstavljala nešto sasvim novo. Ne treba zaboraviti ni na vrlo snažan i angažiran utjecaj turopoljskog komeša Antuna Danijela Josipovića.

Potporna turopoljskog plemstva Horvatsko-vugerskoj stranci na konkretnoj razini iskazivala se na županijskim skupštinama i restauracijama županija. Naime, borba za osvajanje vlasti unutar tadašnjeg državnog okvira i političkog sustava mogla se voditi jedino na lokalnoj razini, a županije kao samoupravne jedinice bile su i odraz lokalne vlasti. One su imale iznimnu važnost jer onaj tko je osvojio vlast u županiji dobivao je i značajan utjecaj u Hrvatskom saboru te mogućnost izbora poslanika za Ugarski sabor, čime je mogao odrediti smjernice hrvatske unutarnje politike te smjernice odnosa prema Ugarskoj. Zbog toga su se tijekom 1840-ih i vodile tako žestoke političke borbe.¹¹

Zagrebačka županija u političkim događajima i stranačkim sukobljavanjima 1840-ih godina imala je najveću važnost. Ona je brojem plemstva predstavljala najveću županiju na prostoru banske Hrvatske, a s obzirom da se na njezinom teritoriju, tj. u Zagrebu održavao i Sabor i najveći broj saborskih zastupnika dolazio je s tog područja. Zato je nadmetanje oko osvajanja plemićkih glasova u Zagrebačkoj županiji bilo iznimno važno, jer je osvajanje njihove većine moglo određenu stranku dovesti u poziciju da usmjerava hrvatsku unutarnju i „vanjsku“ politiku. Nije stoga čudno da su se na njezinom teritoriju i na njezinim županijskim skupštinama odvijali najžešći sukobi dviju hrvatskih političkih stranaka.¹²

Obje stranke svoje su pristalice uglavnom angažirale prema tzv. kortešima, tj. agitatorima, koji su obilazili određeno područje i na različite načine pridobivali podršku pojedinih plemića. Uglavnom se radilo o potkupljivanju ili zastrašiva-

¹⁰ A. KOLAK BOŠNJAK, *Horvatsko-vugerska stranka 1841.-1848.*, 111.-114., 120.-121.

¹¹ *Isto*, 142.-145.

¹² *Isto*, 143.-144.

nju na način da su krivo tumačene namjere političkih protivnika. Horvatsko-vugerska stranka u svojoj se agitaciji protiv iliraca najčešće koristila objedama na račun njihova imena. Naime, njezini agitatori povezivali su naziv "ilirski" s Kraljevinom Ilirijom, u čijem se sastavu do 1822. nalazio i turopoljski kotar, a koja je asocirala na gubitak plemićkih povlastica, prvenstveno prava na neplaćanje poreza. Agitatori Horvatsko-vugerske stranke tumačili su kako ilirci smjeraju k tome da se hrvatske zemlje priključe austrijskim zemljama kao što je to bilo u vrijeme Kraljevine Ilirije i da na taj način nastoje oduzeti plemstvu njihove porezne povlastice, jer je u austrijskim zemljama i plemstvo plaćalo porez. S obzirom da je seljačko plemstvo, u kategoriju kojeg je većinom pripadalo i turopoljsko plemstvo, uglavnom bilo neobrazovano i nepismeno, a napose siromašno, bilo je laka meta manipulacije. Turopoljsko plemstvo pristajalo je uz Horvatsko-vugersku stranku i zbog snažnog utjecaja njihovog komeša A. D. Josipovića. Ilirci su mnogo agitirali kako bi smanjili njegov utjecaj, ocrnjivali su ga u tisku, a također su potkupljivanjem pokušali pridobiti na svoju stranu Turopoljce, no, bezuspješno. Namjeravali su npr. potkupiti turopoljskog kapetana Karla Špišića tako što su mu namjeravali ponuditi novac i županijsku službu koju je želio obnašati, a on je trebao pridobiti druge turopoljske suce za ilirce i time utjecati i na ostale turopoljske plemiće da stanu na strani iliraca.¹³ No, čini se da ih je Špišić odbio i da od cijele priče nije bilo ništa jer su tijekom čitavog razdoblja 1840-ih godina Turopoljci pristajali uz Horvatsko-vugersku stranku. Bilo je i drugih pokušaja iliraca da pridobiju Turopoljce, ali utjecaj A. D. Josipovića bio je mnogo snažniji, a agitacija pristalica Horvatsko-vugerske stranke uspješnija.

Prva restauracija na kojoj je došlo do stranačkih sukoba, a kojoj su prisustvovali i turopoljski plemići pod vodstvom svog komeša Josipovića, bila je restauracija Zagrebačke županije 31. svibnja 1842. godine. Na njoj su se Turopoljci pojavili nenaoružani jer je Josipović prilikom dogovaranja oko restauracije obećao velikom županu da Turopoljci neće nositi oružje, u nadi da to vrijedi za obje strane. No, na samu restauraciju ilirci su ponijeli oružje i iskoristili su ga čim je izbila prva svađa te su istjerali turopoljske plemiće, ali i sve one koji nisu nosili crvene kape iz županijske kuće, pa je restauracija obavljena bez većine plemstva.¹⁴ Horvatsko-vugerska stranka već je 1. lipnja 1842. sastavila žalbu protiv te restauracije, a 11. lipnja iste godine i turopoljsko plemstvo uputilo je žalbu vladaru. U žalbi su opisali događaje neposredno prije i tijekom restauracije, zatražili su njezino poništenje zbog nezakonitog izbora županijskih činovnika te su osim ili-

¹³ Dragutin Klobučarić Antunu Vakanoviću 19. listopada 1843. iz Požuna. Nacionalna i sveučilišna knjižnica (NSK), Zbirka rijetkosti (ZR), Korespondencija A. Vakanovića (R5902 b)

¹⁴ *Ilirske narodne novine* (dalje: *INN*), br. 49, 18. 6. 1842., 193.-194. ; *ApZ*, br. 48, 15. 6. 1842., 205.; E. ZERPAK, *Geschichte des Illyrismus*, 96.-97.

raca diskvalificirali i velikog župana Zdenčaja tražeći njegovu smjenu.¹⁵ Vlada je zbog tih zahtjeva odredio povjerenika koji je trebao istražiti događaje, ali rezultati istrage dugo su ostali neobjavljeni.¹⁶ Obje stranke angažirale su i svoje predstavnike kod vladara i kod Ugarskoga namjesničkoga vijeća kako bi ishodile povoljan rezultat istrage za sebe i na taj način dale su legitimitet i vladi i Mađarima da se miješaju u unutrašnja hrvatska pitanja. To je u kasnijim događajima mađarska liberalna opozicija koristila podržavajući rasprave o tzv. turopoljskom pitanju na sjednicama Ugarskoga sabora. U banskoj Hrvatskoj neriješena situacija oko zakonitosti restauracije uzrokovala je velike napetosti među strankama jer Horvatsko-vugerska stranka nije priznavala zakonitost županijskog činovništva te se nije pokoravala njegovim odredbama. U takvoj situaciji bilo je samo pitanje vremena kada će doći do eskalacije novih sukoba.

Prva prilika pojavila se već u travnju 1843. kada je trebao zasjedati Hrvatski sabor radi izbora poslanika za Ugarski sabor. Zasjedanje je zakazano za 22. travnja. Vođe Horvatsko-vugerske stranke dovele su u Zagreb oko 700 plemića od kojih su većinu činili Turopoljci, a koji su trebali podržati izbor njihovih kandidata za saborske poslanike. Poučeni iskustvom restauracije iz svibnja 1842., ovaj put došli su naoružani. Ban Haller, vidjevši okupljenu naoružanu gomilu, koju su činili i pristalice Narodne stranke, zaključio je da saborska sjednica u takvim uvjetima ne može biti otvorena, te je odgodio zasjedanje Sabora ne zakazavši novi datum. Na taj način spriječio je sukob jer seljačko plemstvo nije moglo dugo boraviti u gradu zbog troškova koje je taj boravak iziskivao pa se razišlo svojim kućama. Saborsko zasjedanje održano je već za dva dana, što nije dalo prostora strankama da ponovno organiziraju svoje pristaše pa su potencijalni izgredi na taj nači potpuno spriječeni.¹⁷

Ipak, seljačko plemstvo osjetilo se uskraćenim što nije moglo na saborskoj sjednici glasovati za poslanike za Ugarski sabor, pa je ta situacija bila izvor novih sukoba. Horvatsko-vugerska stranka, čije pristaše nisu mogle prisustvovati tom Saboru, smatrala je izbor poslanika za Ugarski sabor nezakonitim te je 10. svibnja 1843. uputila žalbu vladaru. U njoj su branili svoje pravo sudjelovanja u radu Sabora te su izjavili da izabrane poslanike ne mogu priznati za predstavnike pridruženih strana, tj. Kraljevine Hrvatske i Slavonije.¹⁸ U Ugarskom sabo-

¹⁵ Gyula MISKOLCZY, *A Horvát kérdés történet és irományai a rendi állam korában*, Budimpešta 1927., sv. 2, br. 50, 8.-9.; br. 51, 13.

¹⁶ *ApZ*, br. 60, 27. 7. 1842., 259.; *INN*, br. 69., 27. 8. 1842., 273.; E. ZERPAK, *Geschichte des Illyrismus*, 102.

¹⁷ "Landes Congregation", *ApZ*, br. 36, 6. 5. 1843., 148.

¹⁸ Gy. MISKOLCZY, *A Horvát kérdés története*, sv. 2, br. 58., 44.-47.; E. ZERPAK, *Geschichte des Illyrismus*, 108.

ru nastojali su osporiti legitimitet hrvatskih poslanika, u čemu se najviše isticao Josipović. On je iskoristio svaku priliku napomenuti da zastupnici koji su izabrani nisu zastupnici Hrvatske, nego jedne stranke, i to Ilirske, i u tom smislu protiv njih je podnio *protestaciju* s molbom da se naredi ponovno održavanje Hrvatskog sabora u kojem bi Turopoljci mogli iskoristiti svoje pravo glasa, tj. izabrati nove poslanike. Iako ga je Donji dom Ugarskog sabora u tome podržao, Gornji dom to je zaprijetio. No, ipak su u svibnju 1844. oba doma Ugarskog sabora pristala da se kralju uputi molba, ali općenita, u kojoj se od vladara tražila istraga događaja u Hrvatskoj.¹⁹ Josipović je na tom Saboru na dnevni red rasprava uspio staviti i pitanje legitimiteta izbora zagrebačkog županijskog magistrata iz svibnja 1842. godine protiv kojeg su Turopoljci pod njegovim vodstvom protestirali, a podržali su ih i ostali članovi Horvatsko-vugerske stranke koji su prisustvovali tom zasjedanju. Tako je Aleksandar Drašković podržao turopoljski protest protiv zagrebačkog županijskog magistrata s još 438 plemićkih potpisa. Josipović je tada izjavio da je ono što se događa u Hrvatskoj sramota za čitavu državu te je optužio biskupa Haulika, bana Hallera i ilirce da zajednički djeluju protiv članova Horvatsko-vugerske stranke.²⁰ Situacija se među strankama zbog Josipovićevih istupa na Ugarskom saboru još više zaoštrila. O tome svjedoče novi izgredi koji su izbili na zagrebačkoj županijskoj skupštini 9. prosinca 1843. Već u studenom pojavile su se vijesti da će Turopoljci na tu skupštinu doći naoružani, a Rakovac je u svom dnevniku zabilježio kako je čuo da je u Kazinu zaključeno da ako do kraja mjeseca studenog 1843. ne dođe konačna odluka u vezi s restauracijom iz svibnja 1842. da će *kaziniste*, tj. članovi i pristaše Horvatsko-vugerske stranke, na skupštinu doći naoružani i zahtijevati svrgavanje Zdenčaja. Nešto slično potvrđuje Teodor Drašković u jednom svom pismu u kojem javlja bratu Ivanu Nepomuku kako su se članovi Horvatsko-vugerske stranke uistinu dogovorili da prisustvuju svim skupštinama, pa će se tako pojaviti i u Varaždinu i u Zagrebu s oko 600 Turopoljaca, a ne dođe li kraljevski reskript u vezi s istragom događaja na zagrebačkoj restauraciji 1842. udarit će na revolucionare, tj. ilirce.²¹ U Zagrebu su se zajedno s Turopoljcima pojavili i plemići iz Šašinovca, Moravča i Sv. Ivana Zeline, njih oko 700, naoružani od glave do pete.²² Napetosti su se osjetile već dan ranije, pa je ilirska mladež noć prije sjednice porazbijala sve prozore stana

¹⁹ *Narodne novine (NN)*, br. 44, 3. 6. 1843., 174.; br. 47, 14. 6. 1843., 186.; Đuro ŠURMIN, "Banovanje bana Hallera (godine 1843-1845)", *Vienac*, 3 (1912), 136., 205.; Velimir DEŽELIĆ st., "Turopolje i ilirski pokret", *Povijest plemenite općine Turopolja nekoć Zagrebačko polje zvane, Velika Gorica* 1995. (pretisak), sv. I., (86.-205.), 140.

²⁰ Đ. ŠURMIN, "Banovanje bana Hallera", 205.-206.

²¹ HDA, Obitelj Drašković, f. 711, k. 66, spis 212/1

²² Gy. MISKOLCZY, *A Horvát kérdés története*, sv. 2, br. 69, 114.

supruga turopoljskog komeša Josipovića, a prvi napad iliraca na jednog pristalicu Horvatsko-vugerske stranke dogodio se rano ujutro sljedećeg dana, kada je nekoliko iliraca nasrnulo na turopoljskog plemića koji je prolazio pokraj njih.²³ U međuvremenu, ostali članovi i pristalice Horvatsko-vugerske stranke skupili su se u kući A. D. Josipovića, koji tom prilikom nije bio prisutan, jer je bio na Ugarskom saboru u Požunu, i u njegovu dvorištu održali su, na svoju ruku, restauraciju, jer potvrda restauracije iz 1842. godine do kraja studenog 1843. nije stigla. Neposredno prije početka redovne generalne skupštine članovi i pristalice Horvatsko-vugerske stranke skupili su se na Markovom trgu, a sa sobom su nosili toljage, sjekire, sablje, pištolje i puške. U isto vrijeme došli su ilirci, njih oko 130, također naoružani i smjestili se u Mletačku ulicu. Kad je veliki župan Zdenčaj vidio što se događa, odlučio je odgoditi skupštinu kako bi spriječio sukob, te je objavio vijest da je skupština odgođena. Navodno su se mnogi ilirci tada povukli, a samo ih je nekolicina ostala još neko vrijeme, ali je onda, navodno, 700 naoružanih Turopoljaca nasrnulo na njih s ciljem da zauzmu županijsku kuću i tako u potpunosti završe restauraciju koju su u rano jutro tog dana održali u dvorištu Josipovićeve kuće. Sukob je eskalirao u oružanu borbu, završio je tek kada se umiješala vojska, a istraga je pokazala da je prvi metak ispaljen s turopoljske strane. Posljedice su bile uistinu šokantne i katastrofalne. Više ljudi je poginulo, a tridesetak ih je ranjeno.²⁴ Rezultati istrage objavljeni su tek 1846. kada je Horvatsko-vugerska stranka bila u nemilosti vlade pa se može posumnjati u njihovu vjerodostojnost. Zato nije na odmet prikazati i verziju tih događaja, koju je donio član Horvatsko-vugerske stranke Eduard Zerpak. On je, naravno, svu krivnju za nered prebacio na ilirce, koji su, prema njegovim tvrdnjama, prvi počeli provocirati članove i pristaše Horvatsko-vugerske stranke pjevanjem davorija i budnica i različitim nasiljem koje su provodili na ulicama Zagreba već dan ranije i cijelu noć prije otvaranje velike skupštine, a posebice u jutro toga dana. Posebno je istaknuo ulogu Karla Stajdahera, sina zagrebačkog gradskog suca, koji se isticao u provođenju nasilja nad članovima i pristašama Horvatsko-vugerske stranke. Prema njegovim tvrdnjama, oko devet sati ujutro dio iliraca napustio je stan Janka Draškovića i krenuo prema županijskoj kući, a susreo se i s četom podložnika Alberta Nugenta. S druge strane krenuli su članovi i pristalice Horvatsko-vugerske stranke iz Josipovićeve kuće prema županijskoj, mirno i u najvećem redu, noseći od oružja samo sablje. Kad su došli do županijske kuće pred vratima ih je presreo K. Stajdacher, koji je zviždukom dao znak pristašama iliraca koji su bili skriveni po okolnim kućama. Oni su napali članove i pristaše

²³ E. ZERPAK, *Geschichte des Illyrismus*, 109.-110.

²⁴ Gy. MISKOLCZY, *A Horvát kérdés története*, sv. 2, br. 114, 486.-487.; Đ. ŠURMIN, "Banovanje bana Hallera", 297.

Horvatsko-vugerske stranke, a uskoro se začuo i pucanj iz županijske kuće. Dio članova Horvatsko-vugerske stranke povukao se u ulicu prema Kamenitim vratima, gdje je ponovno po njima pucano iz jedne kuće, a drugi dio se nastavio s uspjehom boriti protiv *crvenih kapa*, te ih je uspio protjerati s Markovog trga. Nakon sukoba na vratima županijske kuće osvanula je poruka da se velika skupština ipak neće održavati, pa su se protivničke stranke u potpunosti razišle.²⁵

Zagrebački gradski magistrat sastao se odmah nakon tih događaja i zaključio da se turopoljsko plemstvo više ne smije pojavljivati u gradu i da se više ne smije dopustiti tolika samovolja nahuškane mase plemića, te je imenovao i mješovitu komisiju koja je trebala istražiti događaje i podnijeti službeno izvješće. Od toga se, čini se, odustalo zbog kraljevog reskripta, kojim je imenovan povjerenik za istragu događaja, ali je kralj konačno izdao i naredbu da se restauracija iz svibnja 1842. godine priznaje zakonitom naredivši uz to novom velikom županu da obavi novu restauraciju čim za to budu povoljne prilike.²⁶

Istraga o tim događajima, kako sam već spomenula, također je trajala duže vremena te je kraljevski komesar tek 1846. podnio vladaru izvješće u kojem je glavnim krivcem za nered proglasio Turopoljce, a utvrdio je i to da su turopoljski komeš Josipović, odvjetnik S. Kos, A. Erdödy, A. Kušević, L. Rauch, J. Tomašić, K. Jelačić, J. Žuvić i dr. davali oružje i prah turopoljskim plemićima. Kao glavni vođe turopoljskih „četa“ od Turopoljaca su navedeni A. Kušević, S. Kos, P. Tomašić, S. Pavleković, Lj. Mikšić, M. Arbanas, Černić, turopoljski fiškuš, F. Pogleđić, turopoljski kapelan. Utvrđeno je i to da su korteši Turopoljcima govorili nek idu u Zagreb, što više njih iz jedne kuće, i to naoružani. Ako to ne učine da će biti kažnjeni ili globom ili zatvorom, a upozoravali su ih i na to ne budu li se „držali s Mađarima“, da će im biti ugrožene njihove plemićke pravice.²⁷

S druge strane, na Ugarskom saboru, kojem je nazočio Josipović, raspravljalo se o novom ustroju turopoljskog kotara te je sastavljena opsežna zakonska osnova „o turopoljskom kotaru“ koja je sadržavala 71 paragraf, a svojim je odredbama namjeravala učinila Turopolje neovisnim od Zagrebačke županije, čak i od Hrvatske, proglasivši ga separatnim tijelom ugarske krune i samostalnim municipijem podvrnutim neposredno Ugarskom kraljevskom vijeću. Od turopoljskih plemića čak je stigao prijedlog da se cijeli dio Zagrebačke županije južno

²⁵ E. ZERPAK, *Geschichte des Illyrismus*, 109.-119.

²⁶ Gy. MISKOLCZY, *A Horvát kérdés története*, sv. 2, br. 114, 521.; NSK, ZR, Gaj, Ljudevit. Različiti politički spisi (R4709), br. 22, br. 24; Đ. ŠURMIN, „Banovanje bana Hallera“, 297.

²⁷ Gy. MISKOLCZY, *A Horvát kérdés története*, sv. 2, br. 114, 485.; Đ. ŠURMIN, „Banovanje bana Hallera“, 297.

²⁸ NN, br. 45, 5. 6. 1844., 177.-178.; V. DEŽELIĆ, „Turopolje i ilirski pokret“, 119.-129., 140., 145.

od Save otkine od nje i priključi Turopoljskom kotaru kako bi on mogao samostalno funkcionirati.²⁸ Naravno, ti prijedlozi nisu mogli proći, jer su ih osporavali hrvatski poslanici, a ni kralj ih ne bi potvrdio.

Budući da se Josipović na tom Saboru posebno istaknuo svojim govorima u obranu prava turopoljskog plemstva, Turopoljci su ga nagradili ponovnim jednoglasnim izborom za njihovog komeša 13. 12. 1844., a svoju privrženost jedinstvu s Ugarskom iskazali su tako što su začasnim prisjednicima svog distrikta imenovali istaknutije pojedince s mađarske političke scene, među kojima Ferencza Deaka, Lajosa Batthyanyja, Ladislava Telekyja i Moricza v. Szentkiralya, podžupana peštanske županije.²⁹

Napetost koja je među strankama neprestano tinjala eskalirala je na novoj restauraciji Zagrebačke županije 28. srpnja 1845. godine. Hrvatsko-vugerska stranka na toj je restauraciji odnijela pobjedu, pa je u znak proslave iz Ferićeve kuće ispaljen metak. Shvativši to kao provokaciju, ilirci su nasrnuli na Ferićevu kuću, a zatim je krenula lavina nereda u koje se umiješala vojska. Članovi i pristaše Hrvatsko-vugerske stranke, pa ni Turopoljci, nisu sudjelovali u tim neredima, a sukob s tragičnim posljedicama odvijao se između pristaša Narodne stranke i vojske. Pristaše Narodne stranke ipak su okrivljavale Turopoljce za takav razvoj situacije, pa je, npr., zagrebačka gradska deputacija tražila od bana i velikog župana Hallera da naredi turopoljskim plemićima da napuste grad, što im on nije mogao obećati jer nije mogao zabraniti plemstvu sudjelovanje na restauraciji.³⁰ Restauracija Zagrebačke županije nakon tih tragičnih događaja nastavljena je početkom kolovoza 1845., a činovništvo izabrano na njoj vodilo je županijsku upravu do svibnja 1848. godine.

Iako ta restauracija nije bila uzrok donošenje kraljeve odluke u vezi s pravom seljačkog plemstva na sudjelovanje u saborskim raspravama, zacijelo je bila izvrstan povod da se to pravo ukine. O tome se raspravljalo na Hrvatskom saboru 1845. na kojem su sudjelovali i plemići iz Turopolja pod vodstvom svoga komeša, koji je branio pravo svojih sumještana na sudjelovanje u radu Sabora. O tom je pitanju posljednju riječ ipak imao kralj, koji je odlučio da seljačko plemstvo nema pravo sudjelovati u radu sabora, pa je Josipović zajedno s turopoljskim plemićima i svojim stranačkim istomišljenicima napustio saborsko zasjedanje na koje se nisu vratili ni kada je bio sazvan posljednji hrvatski staleški sabor 1847. godine.³¹

Kako je Narodna stranka izgubila vlast u Zagrebačkoj županiji njezini članovi poduzeli su korake da oslabe utjecaj Hrvatsko-vugerske stranke na tom

²⁹ ApZ, br. 3, 8. 1. 1845., 9.

³⁰ ApZ, br. 62, 2. 8. 1845., 269.; Đ. ŠURMIN, "Banovanje bana Hallera", 338.-339.

³¹ *Die vollständige Landtagsverhandlungen der vereinigten Königreiche Croatien, Slawonien und Dalmatien im Jahre 1845*, Leipzig 1846., hrg. Jan Petr Jordan, 5.-23.

području. To su činili u dogovoru s bečkom vladom, koja ih je od 1845. podupirala. Bečka vlada na čelu s Metternichom nastojala je smanjiti utjecaj mađarskih liberala, čiji je najprivrženiji pristaša u Hrvatskoj bio Josipović, pa je i on morao biti maknut. Najprije su ga nastojali diskreditirati pa su hrvatski poklisari koji su sudjelovali na Ugarskom saboru 1844. godine, a pristajali su uz Narodnu stranku, podnijeli izvješće u kojem su optužili Josipovića za vrijeđanje domovine i hrvatskih zastupnika, a zatim je devet plemića uputilo na vladara molbu da se u Turopolju uvede red i da se imenuje kraljevski komesar koji će istražiti tamošnje događaje i upravu. Kralj je udovoljio molbi i za kraljevskog komesara imenovao je Ivana Kukovića.³² Zagrebačka županija nekoliko je puta protestirala protiv njegovog izbora, jer je bio pristaša ilirizma, ali je kralj svoju odluku svaki put potvrdio. Turopoljska plemenita općina također je odbijala prihvatiti komesara i odbijala je surađivati s Kukovićem te mu nije predala spise koji su vođeni od kada je Josipović imenovan komešom. Posljedica tih zbivanja bila je kraljeva odluka pročitana na sjednici Zagrebačke županije 5. prosinca 1846. kojom je turopoljski komeš A. D. Josipović radi nepokora i otpora protiv kraljevskih naloga suspendiran, a Turopoljska plemenita općina najstrože je ukorena što ga je potpomagala. Josipović je odbio prihvatiti dvorsku odluku, a podupirali su ga i drugi zastupnici na skupštini.³³ Odluka o tome da se Josipović makne bila je zamisao vlade još od studenoga 1844. godine, ali se, očito, čekala prava prilika da se ona realizira. Barun Ottenfels je, naime, 23. studenog 1844. poslao tajni prijedlog A. Modiću, tada podžupanu Varaždinske županije, koji je bio "(...) u interesu visoke vlade (...)". U njemu je predložio da ako se prilike u Hrvatskoj žele smiriti, Josipović se mora udaljiti s časti turopoljskog komeša. Akcija svrgavanja Josipovića s te važne funkcije koja mu je davala veliku mogućnost utjecanja trebala se odigrati krajem 1844. godine, a i Josipović je svojim istupima na Ugarskom saboru dao dobar povod da se akcija krajem studenog 1844. godine pokrene. Modić se trebao potruditi da 13. prosinca te godine u *turopoljskom spravišću* bude izabran na čast komeša, ali to mu nije pošlo za rukom, jer je, kako sam već spomenula, Josipović ponovno bio jednoglasno izabran. Odluka je očito prolongirana do povoljnijeg trenutka. Nakon što je Josipović i službeno smijenjen s časti, 15. travnja 1847. godine, A. Modić imenovan je privremenim turopoljskim županom.³⁴

³² *Novine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske* (dalje: *N h-s-d*), br. 87, 29. 10. 1845., 361.-362., br. 88, 1. 11. 1845., 365.-366., br. 97, 3. 12. 1845., 403., br. 103, 24. 12. 1845., 429.; Jaroslav ŠIDAK, "Turopoljsko seljačko plemstvo i ilirski pokret", *Kaj: časopis za kulturu i prosvjetu*, 7(1974.), br. 5/6, 41.

³³ A. KOLAK BOŠNJAK, *Hrvatsko-vugerska stranka 1841.-1848.*, 175.-176.

³⁴ *N h-s-d*, br. 87, 29. 10. 1845., 361.-362., br. 88, 1. 11. 1845., 365.-366., br. 4, 14. 1. 1846., 15., br. 16, 25. 2. 1846., 65., br. 24, 25. 3. 1846., 99.; Gy. MISKOLCZY, *A Horvát kérdés története*, sv. 2, br. 79., 241.

Ipak, Josipović se nije dao smesti te je kao predstavnik Turopoljskog kotara bio zastupnik na Ugarskom saboru 1847./48., gdje ga je zatekla i revolucija.

Nastupom revolucije u Hrvatskoj, stranački protivnici pokušali su se dogovoriti da zajednički djeluju, ali bezuspješno. Bivši ilirci tada su nastupali u sklopu hrvatskog političkog pokreta, a članovi Horvatsko-vugerske stranke priključili su se promađarskom pokretu. Već od kraja ožujka 1848. protiv promađarskih pristaša provodila se kampanja i u novinama i na terenu.³⁵ No, i oni su djelovali, i to uglavnom agitirajući među seljacima. Njihov cilj nije bio pridobivanje seljaka za svoju političku ideju nego izazivanje nemira na selu i na taj način destabiliziranje uspostavljene vlasti hrvatskog političkog pokreta. Zbog toga promađarska Zagrebačka županija nije proglasila ukidanje kmetstva sve do 14. travnja, iako je to bila odluka Ugarskog sabora. O uspjehu njihovih akcija svjedoči proglas bana Jelačića o prijekome sudu objavljen 27. travnja 1848. godine. U njemu stoji da se suditi imaju oni: "b) koji puntaju proste plemenitaše, govoreći im da su stanoviti ljudi, ali kako navodno govore, Ilirci krivi, da budu odsad morali platjati štibru i nositi druge tårhe; c) koji puntaju muže iliti kmete, govoreći im, da su oni Magjari a ne Hårvati i Slavonci". Ipak, i hrvatski politički pokret iskoristio je djelatnost promađarskih pristaša među seoskim stanovništvom da ih optuži za protunarodno djelovanje i za pokretanje nemira na selu, te je time utirao put za otvoreno i zakonito djelovanje protiv njih.³⁶

Turopolje je bilo pod posebnim povećalom tih dana, a često su se uz nje ga vezale i izmišljene informacije samo zbog toga što je tijekom 1840-ih većina njegovog plemstva pristajala uz Horvatsko-vugersku stranku. Tako se u travnju 1848. pojavila vijest da se u Turopolju vidi vatra i da se čuju bubnjevi koji zovu na uzbunu te da se Turopoljci bune. To je povezano s Josipovićevim povratkom iz Požuna, koji se baš dan ranije vratio u Turopolje, pa je uz tu činjenicu vijest o pobuni u Turopolju izgledala itekako stvarna. No, te su se informacije pokazale lažnima, a patrola koja je bila poslana do savskog mosta da izvidi što se to događa utvrdila je tek da su vojnici vježbali pucanje i da se uslijed toga bubnjalo, a da u Turopolju nije bilo nikakve pobune.³⁷

Ipak, promađarske pristalice bile su u sve nepovoljnijem položaju, posebno nakon što je rastjeran zagrebački magistrat 8. svibnja 1848. godine. Uz to, stavovi o promađarskim pristašama, koji su se mogli pročitati u novinama te nepres-

³⁵ A. KOLAK, *O Mađarima i mađarskoj politici u javnosti banske Hrvatske 1848.-49.* (neobjavljeni magistarski rad), Zagreb 2006., 94.-101.

³⁶ "Ban Josip Jelačić stanovništvu Hrvatske i Slavonije o osnivanju prijekog suda, 27. 4. 1848.", *Hrvatski državni sabor 1848.* (priredili: I. Iveljić, J. Kolanović, N. Stančić), Zagreb 2001., sv. I, 179.-180.

³⁷ Državni arhiv u Zagrebu, Poglavarstvo grada Zagreba, f. 1, Upravni spisi, k. 1634, br. 1471

tane optužbe na njihov račun i istrage koje su slijedom toga provedene, izazvale su kod promadžarskih pristaša opravdan strah za osobnu sigurnost. Zato, ali i zbog neslaganja s politikom hrvatskog pokreta, dio članova Hrvatsko-vugerske stranke početkom svibnja 1848. napustio je domovinu i otišao u emigraciju, ili u austrijske nasljedne zemlje, ili u Ugarsku. Među Turopoljcima zemlju su napustili uglavnom oni koji su bili članovi Hrvatsko-vugerske stranke. Antun Danijel Josipović napustio je zemlju već krajem travnja 1848. U Ugarskoj je za rata vodio gerilske akcije na Dravi protiv banove vojske, čime je zaslužio i čin honvedskog pukovnika, a iz Turopolja je doveo oko tridesetak Turopoljaca, koji su kao *honved*i bili dio mađarske vojske. Josipović je sudjelovao i na mađarskom revolucionarnom saboru, a obavljao je i službu prisjednika suda u Debrecenu.³⁸

Franjo Pogledić napustio je zemlju 5. srpnja 1848. nakon što je optužen da u Turopolju usmenim i pismenim načinom buni seljake. On je najprije otišao u austrijske nasljedne zemlje gdje se najviše zadržavao u Grazu, a od tuda je otišao u Ugarsku. I Stjepan Pavleković najprije je otišao u Austriju, a zatim u Ugarsku, gdje je bio prisjednik kod nekog suda. U Ugarskoj su se nalazili i Matija Arbanas, koji je bio nadziratelj zatvora, Gustav Špišić, koji je služio u vojsci, kao i Otto Pavleković. Uz njih zemlju je napustio i Josip Brigljević. U emigraciju je otišao i Lj. Mikšić, ali se on vratio do zasjedanja Hrvatskog sabora, tj. do 5. lipnja 1848.³⁹

Emigranti su i iz emigracije nastojali utjecati na prilike u zemlji tako je A. D. Josipović poslao F. Poglediću vladareve proglose o svrgavanju Jelačića s banske časti. To je izazvalo nemire, pa je krajem svibnja u Turopolje poslana jedna vojna četa koja je razoružala i upokorila Turopoljce te smirila situaciju među stanovništvom. Uz to je obavljena i restauracija te je imenovano novo činovništvo Turopoljske općine koje je položilo prisegu vjernosti kralju, banu i domovini.⁴⁰

Dio onih koji su tijekom 1840-ih pristajali uz Hrvatsko-vugersku stranku na početku revolucionarnih zbivanja priključio se hrvatskom političkom pokretu. Najpoznatiji Turopoljac među njima bio je Nikola Puc. On je najprije istupio iz

³⁸ HDA, Banska vlada, f. 68, Predsjedništvo, k. 38, br. 96; HDA, Ban Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije, f. 10, k. 156, br. 572/849.; Vladimir KOŠČAK, "Mađžaronska emigracija 1848.", *HZ*, III (1950.), br. 1-4, (39.-123.), 45.-46.; Branko DUBRAVICA, *Turopoljsko plemstvo poslije ukidanja kmetstva*, Velika Gorica 1997., 46.-50.

³⁹ HDA, Banska vlada, f. 68, Predsjedništvo, k. 38, br. 43, br. 96; Fran ILEŠIČ, "Iz borbe med 'ilirsko' in mađžarofilsko stranko leta 1848./49. (Prispevek k zgodovini teh let)", *Časopis za zgodovino in narodopisje* 2, Maribor 1905., (97.-136.), 109.; V. KOŠČAK, "Mađžaronska emigracija", 45.-46.

⁴⁰ Protokoli Zg županije, Izvanredna skupština od 19. svibnja 1848., čl. II, O excessu koi se u Kobiliću dogodio i o tome što se u Turopolju mir i red narušuje. *HDS 1848.*, sv. I, br. 116, 323. Tom prilikom za suradnju s Josipovićem optužen je i velikogorički župnik Jakov Kos. Usp. HDA, BANSKO VIJEĆE, f. 67, k. 1, br. 12, br. 30, br. 73.

službe, ali je zatim ban Jelačić u studenom 1848. naredio da bude postavljen na prvo slobodno mjesto u sudstvu Zagrebačke županije, zato što nije dao povoda sumnji u vezi sa svojom političkom djelatnošću, pa je uskoro postao prisjednik Sudbenog stola i njegov bilježnik. Ban je uz tu odredbu dodao i naredbu da se ne smije izvrnuti progonu zbog njegovih nekadašnjih političkih stavova.⁴¹

Turopoljsko plemstvo predstavljalo je značajnu fizičku snagu Horvatsko-vugerske stranke, ali i važnu intelektualnu snagu Horvatsko-vugerske stranke pa ne čudi da je stranka kolokvijalno nazivana i "Turopoljskom strankom". Upravo iz redova turopoljskoga plemstva potječu neki od glavnih protagonista te stranke, a uloga A. D. Josipovića kao vođe tog plemstva nije bila ograničena samo na lokalno djelovanje i na borbe u županijskoj areni, jer se njegov glas čuo na Ugarskom saboru, pa je time i turopoljsko pitanje izašlo iz lokalnih okvira. S obzirom da je turopoljsko plemstvo predstavljalo najaktivniji element Horvatsko-vugerske stranke, njegovo ime u tužbama iliraca upućenima vladaru, ali i u obje-dama protiv promadžarskih pristaša koje su se mogle pronaći u tisku, kao i kasnije u hrvatskoj historiografiji, preuzelo je teret kolektivne krivnje. Posljedica tako aktivnog djelovanja turopoljskog plemstva na strani Horvatsko-vugerske stranke tijekom 1840-ih bila je i ta da su s nastupom revolucije 1848. godine neki turopoljski plemići morali napustiti domovinu, a Turopoljska općina upokorena je uz pomoć vojske.

POPIS IZVORA I LITERATURE:

- Hrvatski Državni Arhiv (HDA), Obitelj Josipović-Vojković
HDA, Obitelj Drašković
HDA, Bansko vijeće
HDA, Banska vlada
HDA, Ban Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije
HDA, Zagrebačka županija, Protokoli
Državni arhiv u Zagrebu, Poglavarstvo grada Zagreba
Nacionalna i sveučilišna knjižnica (NSK), Zbirka rijetkosti (ZR), Korespondencija A. Vakanovića
NSK, ZR, Gaj, Ljudevit
Agramer politische Zeitung (ApZ), 1842.-1845.

⁴¹ Tomislav MARKUS, *Korespondencija bana Jelačića i Banskoga vijeća 1848.-1850.*, Zagreb 1998., br. 54, 99.

Ilirske narodne novine - Narodne novine - Novine horvatsko-slavonsko-dalmatinske 1842.-1846.

Gyula MISKOLCZY, *A Horvát kérdés történet és irományai a rendi állam korában*, Budimpešta 1927., sv. 2

Eduard ZERPAK, *Geschichte des Illyrismus oder des südslavischen Antagonismus gegen die Magyaren*, Leipzig 1849.

Die vollständige Landtagsverhandlungen der vereinigten Königreiche Croatien, Slawonien und Dalmatien im Jahre 1845, Leipzig 1846, hrg. Jan Petr Jordan

Hrvatski državni sabor 1848., (priredili: I. Iveljić, J. Kolanović, N. Stančić), Zagreb 2001., sv. I *Dnevnik Dragutina Rakovca*, priopćili E. Laszowski i V. Deželić st., Zagreb 1922.

Velimir DEŽELIĆ st., "Turopolje i ilirski pokret", *Povijest plemenite općine Turopolja nekoć Zagrebačko polje zvane, Velika Gorica* 1995. (pretisak), sv. I., 86.-205.

Branko DUBRAVICA, *Turopoljsko plemstvo poslije ukidanja kmetstva*, Velika Gorica 1997.

Josip HORVAT, *Ljudevit Gaj: njegov život, njegovo doba*, Zagreb 1975.

Fran ILEŠIĆ, "Iz borbe med 'ilirsko' in mađzarofilsko stranko leta 1848./49. (Prispevek k zgodovini teh let)", *Časopis za zgodovino in narodopisje* 2, Maribor 1905., 97.-136.

Wolfgang KESSLER, *Politik, Kultur und Gesellschaft in Kroatien und Slawonien in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts: Historiographie und Grundlagen*, München : Oldenbourg 1981.

Arijana KOLAK BOŠNJAK, *Horvatsko-vugerska stranka 1841.-1848.* (neobjavljeni doktorski rad), Zagreb 2012.

A. KOLAK, *O Mađarima i mađarskoj politici u javnosti banske Hrvatske 1848.-49.* (neobjavljeni magistarski rad), Zagreb 2006.

Vladimir KOŠČAK, "Mađzaronska emigracija 1848.", *HZ*, III (1950.), br. 1-4, 39.-123.

Tomislav MARKUS, *Korespondencija bana Jelačića i Banskoga vijeća 1848.-1850.*, Zagreb 1998.

Nikša STANČIĆ, "Grafija i ideologija: hrvatski narod, hrvatski jezik i hrvatska latinica Ljudevita Gaja 1830. i 1835. godine", *Rad HAZU*, 492 (2005), knj. 43, 261.-287.

N. STANČIĆ, "Još Horvatska ni propala" iz 1832-33: ideologija Ljudevita Gaja u pripremnom razdoblju hrvatskog narodnog preporoda, Zagreb 1999.

N. STANČIĆ, "Hrvatski identitet kao razlika u Europi nacija 19. stoljeća", *Historijski zbornik (HZ)*, LII (1999.), 143.-147.

N. STANČIĆ, "'Naš narod' Ljudevita Gaja iz 1835. godine", *Radovi (Zavoda za hrvatsku povijest)*, 23 (1990.), 53.-80.

Jaroslav ŠIDAK, "Turopoljsko seljačko plemstvo i ilirski pokret", *Kaj: časopis za kulturu i prosvjetu*, 7(1974.), br. 5/6, 33.-41.

Dinko ŠOKČEVIĆ, *Hrvati u očima Mađara, Mađari u očima Hrvata: kako se u pogledu preko Drave mijenjala slika drugoga*, Zagreb 2006.

Đuro ŠURMIN, "Banovanje bana Hallera (godine 1843-1845)", *Vienac*, 3 (1912.)

Piotr ŻUREK, "Tajni sporazum Hotela Lamberta s Hrvatskom narodnom strankom u svjetlu izvješća Franje Zacha (1844.)", *Nacija i nacionalizam u hrvatskoj povijesnoj tradiciji (zbornik radova)*, ur. Tihomir Cipek i Josip Vrandečić, Zagreb 2007., 59.-66.

THE CROATIAN-HUNGARIAN PARTY AND GENTRY FROM
TUROPOLJE, 1840TIES

By Arijana Kolak Bošnjak, Zagreb

Summary

In the early 1840s two political parties appeared on the Croatian political scene, the Croatian-Hungarian Party and the Ilirian Party, later called the National Party. Their ideological differences caused constant conflicts between them, especially when struggling for the political power at the local county level and in the Croatian Parliament. In these conflicts the Croatian-Hungarian Party relied mainly on small landed gentry from Turopolje, which was numerous and represented its most significant support. Therefore, the opponents often referred to the Party as 'the Turopolje Party'. However, taking into account the work of Antun Daniel Josipović, governor of Turopolje, as well as the fact that some other party members were of Turopolje origin, gentry from Turopolje represented also a strong intellectual force within the Party. Josipović, for example, advocated for close political alliance between Croatia and Hungary at the Hungarian Parliament based on acceptance of contemporary Hungarian national ideology: a unified Hungarian state with one nation, Hungarians, and one official language, Hungarian, but insisting on preservation of the Croatian autonomy within that state symbolized by the slogan "We are Croats". This political attitude presented the ideology of the Croatian-Hungarian Party. Josipović's brisk appearances in the Hungarian Parliament also managed to put on Diet's agenda Turopolje question, another proof of the importance of gentry from Turopolje in the political turmoil during the 1840ties. However, in 1848 - due to their political actions during the 1840ties - some members of the party were politically persecuted and the Turopolje district was politically disciplined by military action.

Key words: Croatian-Hungarian Party; gentry from Turopolje; 1840ties

Prijevod: autorica

K A J – časopis za književnost, umjetnost, kulturu, i njegov nakladnik KAJKAVSKO SPRAVIŠĆE, društvo za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti, Zagreb – u sklopu programa JEZIČNICA KAJKAVIANA – raspisuju:

**A. TRINAESTI NATJEČAJ ZA KAJKAVSKE
KNJIŽEVNE RADOVE UČENIKA SREDNJIH
ŠKOLA REPUBLIKE HRVATSKE**

**B. ŠESTI NATJEČAJ ZA ČAKAVSKE
KNJIŽEVNE RADOVE UČENIKA SREDNJIH
ŠKOLA REPUBLIKE HRVATSKE**

Natjecati se mogu učenici svih srednjih škola Republike Hrvatske svaki s najviše pet (5) poetskih i pet (5) prozних literarnih radova (opseg kajkavske/čakavske proze - do 3 kartice).

Radove - s naznakom imena i prezimena učenika, imena i prezimena voditelja ili profesora, mentora, te naziva škole - valja poslati na adresu: Kajkavsko spravišće / Uredništvo časopisa Kaj (10000 Zagreb, Ilica 34, dvor.) do 28. veljače 2016. (2. rok).

Naznačiti valja i tip zavičajnog idioma kojim je rad pisan. Najuspjelija ostvarenja, prema ocjeni prosudbene komisije, nagrađuju se objavom u časopisu KAJ.

Cilj je natječaja i Jezičnice kajkaviane (Kajogleda i radionice za mlade) podržati kontinuitet književne kreativnosti mladih na kajkavštini / čakavštini i nakon osnovnoškolske dobi, kao i razvijanje kulture pisane i govorene riječi.